

quantum tangunt eum, plus quam aliquis²⁸⁸ famelicus de suavissimis dapi-
bus, nec unquam expiravit à corde suo tristitia quosque percepit quod aliqui
dicebant eum esse fantasticum, alii seductorem, alii phitonistam, alii vero
yocoritam, non nulli hereticum, quidam vero heresiarcam.²⁸⁹

»Non solum autem confirmare vos debet in fide evangelii quod Deus jam
fecit in negligentibus denuntiationem, set etiam quod securus est infra²⁹⁰
triennium a novembri transacto et quia²⁹¹ vita mee durationem ignoro: prop-
tero pando vobis quod inde scio et vos scribatis ut sit vobis memoriale si
contingat me prius obire quam illa eveniant: scio enim quod Deus tercio fa-
ciet predicta denunciare. Sedi Apostolice, set per quem aut ubi vel quando
determinate ignoro, quia non est mihi indicatum, set hec notate quod dicam.²⁹² Si²⁹³ denuntiationem suscepit et in zelo Moysi et Finees²⁹⁴ prose-
quatur, ea decorabitur²⁹⁵ per divinam potentiam omnibus sublimibus anti-
quis et novis. Si vero neclixerit, certus²⁹⁶ sitis quod Deus intra²⁹⁷ predictum
triennium faciet in ea terribilissima iudicia ut sint orientalibus et occidentalibus
ad stuporem et qualia dicam vobis ante recessum meum in speciali;²⁹⁸ nunc autem si placet certificate me de vestro proposito quia²⁹⁹ ego non
possem tolerare quod hic vel alibi essem vagus ullo modo.

»Tunc respondit rex³⁰⁰: postquam Deus per vestra verba tanclare nos
illustravit³⁰¹, firmiter proponimus vivere in Statu nostro secundum regulam
evangelii, et exponere nos morti pro gloria Salvatoris, et cunctos volentes in
observancia veritatis evangelice vivere diligenter, fovere ac sustentare, nec
non protegere paternam custodię. Ego autem replicavi: scribatis igitur in³⁰²
vulgari vestro totum processum quem cogitastis³⁰³ circa cultum evangelii
observare et substantiam illius insinuationis quam vultis facere regi Arago-
num fratri vestro, et faciemus ambo juxta seriem vestri vulgaris in latinum
converti, ut ego certificatus particulariter de plenitudine cogitatus et propo-
siti vestri, possim festinare ad fratrem vestrum, maxime quia nunc nuncipio
speciale³⁰⁴ cum litteris suis³⁰⁵ nunc misitad me rogans et monens in Christo
affectuose quod priusquam vadat in regnum Granate videam eum. Rex autem,
hiis³⁰⁶ auditis, traxit se in solitudinem et scripsit predicta in suo vul-
gari et ecce qualiter per literam suam alloquitur fratrem suum.»

II.—CARTA DE D. FADRIQUE DE SICILIA Á SU HERMANO D. JÁIME II DE ARAGON SOBRE LOS PROYECTOS REFORMISTAS DE ARNALDO

«Fraternitatē vestrā notificamus, quod inter caetera beneficia pietatis di-
vine, hoc perceperimus esse notabile, quod interdum privata meditatione ac
multum attenta, cor nostrum morose applicuimus ad contemplandam dis-
tantiam vel differentiam temporalis hominum durationis ad aeternam. Quod

^{288.} Falta: aliquis. ^{289.} Falta: quidam vero heresiarcam. ^{290.} Est infra. ^{291.} Falta deside
et quia hasta illa eveniant. ^{292.} Falta: set hec notate quod dicam. ^{293.} Et si. ^{294.} Phineos.
^{295.} Eam decorabit. ^{296.} Cert. ^{297.} Infra. ^{298.} Spirituali. ^{299.} Pro ex petitione mea.
^{300.} Rex Fredericus. ^{301.} Illuminavit. ^{302.} Tantum. ^{303.} Cogitatis. ^{304.} Spirituali.
^{305.} His cum suis. ^{306.} Predictis.

enim de illo statu qui fine caret, nullam habemus experientiam, sed id
quod nobis innuit, sola fide suscipimus et tenemus, cogebamus diutius
convertere animum ad experta, scilicet ad contemplandum circumstantias
temporalis vitae sive durationis. Et cum in animo quotidiana experientia
colligeremus, absque ulla dubitate cognovimus, quod nulla stultitia potest
esse major in homine, maxime christiano, quam sollicitari pro iis exequen-
dis et acquirendis, quae ad vitam solam convenient temporalem, magis quam
pro iis que ad vivendum aeternitatem spectant. Claro etiam iudicio vidimus,
quod talis homo per actum suum sollicititudinis se transformat in brutum, cum
illud praecepit sequatur quod sensualitas appetit, et id quod est rationis et
intellexus negligit et postponit. Etenim certus est unusquisque quod tempo-
ralis duratio vitae valde brevis existit, cum infra aetatem unius hominis
finiatur, nec sit allicui certum qua parte humanae aetatis habebit finem.
Cum his etiam est certissimum, quod nullus rei temporalis privilegio poterit
mortem evadere vel de tempore mortis certificari, quia nec genus, nec
regnum, aut aliqua mundana potentia, nec pecuniae nec vel thesauri seu
quaecunque divitiae, nec aliqua prosperitas domus aut corporis potest vel
hominem immortalem facere vel de mortis hora vel anno certificare: sed
supra omnia certus est, quod ab omnibus temporalibus taliter aliquando se-
parabit, quod nunquam redibit ad usum eorum, nec etiam ipsa bona un-
quam sequentur eum. Quibus diligenter consideratis, et attendentes quod ad
comparationem status interminabilis, vita unius hominis multo minor incomparabiliter est quam sit una dies, et quod tota felicitas temporalis est
tanquam ludus, in quo rex vel episcopus ludentium evanescit in una die,
absque nube cognovimus, quod cum quilibet christianus certificetur perfidem catholicam quod Dominus Iesus Christus est veritas, et quod solum
ipse potest hominibus exhibere felicitatem interminabilis vitae, sitque
promptus eam exhibere servitoribus suis, non solum infelix est christianus,
sed etiam omni stulto solidior, si non ponat sollicitudinem suea temporalis
durationis in obsequiis Christi: sic scilicet quod secundum statum et gra-
dum suum potius intendat procurare quaecunque ad ipsius laudem perti-
nent et honorem quam quea ad felicitatem temporalem personae propriae
vel suorum. Idcirco deliberavimus, quod ex nunc totum vitae nostro res-
iduum expendamus in eius obsequiis, procurando quod ab hominibus lau-
detur, ametur et honoretur. Cum autem nullus ametur et honoretur per ea
qua flunt ei contraria, et ipse (sic ut didicimus a sancta matre Ecclesia) sit
veritas et iusticia et Pax et misericordia, proponimus ad cultum istarum
virtutum diligenter intendere, ac earum contraria, prout poterimus, evitare.
Unde quia vanitas veritati contrariatur, quicquid tantum servit cultui vani-
tatis abscondere volumus amore ipsius, non solum a persona nostra, sed insuper a domesticis et subditis nostris, prout ratio limitabit, tam catholica quam
humana: iniusticiam vero et iniuriam sive crudelitatem ac inquietudinem
amicorum Christi semper horrende conabimur evitare. Quia vero Dominus
noster Iesus Christus taliter et tantum dilexit suos, quod acerbissime morti
se ipsum exposuit: non videtur nobis quod eius amori correspondemus
obsequio debito, nisi periculis mortis pro laude et honore ipsius nosmetipsos
exponeremus, prout ipse fecit pro nostra salute. Nam si nostro iudicio veli-
mus attendere, quantus et qualis erat ipse qui pro nobis elegit mori, procul-

dubio cognosceremus quod si millesies moreremur pro laude ipsius, summe iustum existeret; et quod iniusticiam abominabilem ingratisudinis colimus, quando et quoties vitae carnalis delicias quaerimus, et pro ipsius laude et gloria nedum mori, sed etiam sumptibus et laboribus affici recusamus. Attempnus etiam quod, cum ipse pro nobis peregrinus exiterit, veniendo ad regiorem mortis, dubitanter is Christiani nomen usurpat et falso dicitur Christianus, qui peregrinari pro Christi gloria negligat, et incolatum eligat terreni thalami et virgulti. Quae omnia vobis idcirco in parte sic exprimere studiimus nunc, ut nobismetipis necessitatem aliquam imponamus ad laborandum pro Christi gloria dilatanda. Quoniam autem excellentia Regis Catholicus obligat ex aequitate iusticiae supradictae, non solum in subditis suis Christi gloriam dilatare, sed etiam in extraneis, et cognoscimus quod non est vera Catholicus si ad exterminandam Christi contumeliam non ferreat incessanter, tam in alienis populis, quam in suo, propterea zelum istum in nobismetipis accendere studiose intendimus et exoptamus quod in nobis inter Reges caeteros Catholicos accendantur, ut sit ambobus amarus morte, quod blasphemi- Salvatoris nostri sepulchrum eius possident in ipsius contumeliam atque servitutem ignominiosam omnium constituent nomen eius. Nam cum vinculum carnis et sanguinis non sit aliud in suspectu Dei quam quadam dispositio et introitus ad unione spiritualem, ardenter optamus quod nos ambo, quos identitas generantur carnaliter fecit esse germanos, per devotum et splendidum obsequium patrii aeterni germanitatis aeternae gaudia consequantr; et fraternitas, quae per carnis resolutionem expirat, unionem (*sic, por unione*) spirituum in amore coelestis agni vivat aeternaliter cum eodem. Idcirco vobis, quem habemus caeteris mortalibus chariorem, volentes plenissime intimare tam desiderium quam propositum nostrum ad currendum nobiscum tam opere quam effectu valde materialiter, ut laicis convenit, expressimus antedicta. Nihilominus ad pleniorum informationem vestrae prudentiae, tam de particularibus nostri propositi, ac ordinationibus super predictis, mittimus ad vos personam nobis unanimi in predictis. Quapropter requirimus et rogamus vestram fraternitatem et ea part Domini nostri Iesu Christi fraterna dilectione monemus, quatenus animo et viribus universi velitis huiusmodi unionis esse non solum pars altera, sed etiam pater et artifex: taliter, ut quaecunque vestrae prudentiae videbuntur dictae intentioni accommodata, vel forte magis expediens quam quae per nos fuerint excogitata, nobis tam literis quam numeris intimes. Praeterea quia Catholicorum tam desideria quam opera debent semper in lumine ac splendorc sanctar matris Ecclesiae consummari, ut directionis eius et beneficiorum operibus educati promoveantur, rursus requirimus et rogamus quatenus maturo consilio deliberetis et ordinetis quando et qualiter dictae matri notificetur tota veritas nostrae sollicitudinis et affectus et de supplicationibus quas expediat et deceat fieri apud eam.»

III.—RESPUESTA DE D. JÁIME II

«Illustri ac magnifico principi, regi Friderico tertio, clarissimo fratri nostro, Iacobus Dei gratia rex Aragonum, Valentiae, Sardinae et Corsicae Sardiniae, comesque Barchinonae ac S. Romanae Ecclesiae vexillarius Admiralus ac Capitanus generalis, fraternae intimeque dilectionis plenitudinem cum salute. Laudamus Dominum de coelis et benedicimus nomini Sancto eius. Et quas digne non possumus (cum creatura non habeat quod pro meritis aequaliter respondet creatori) in humilitate altissimo gratiarum excoluimus actiones, qui in vobis et nobis nostris temporibus operari misericordiam et aperire mentis oculos, propulsa caligine, dignatus est. Suscepimus autem, clarissime frater, eximiae prudentiae virum, et vitac probatae M. Arnoldum de Villa nova, quem novis gratiis spiritualibus insignitum, de vobis ad nos ab illis partibus venientem, qui et nobis literas vestras obtulit, ac ex vestra parte scripta per vos non humana provisione, sed divino instinctu condita pretantavt, nosque etiam de singulis, que commisistis eidem, per seriem informavit. Quibus lectis et perfectis, ac memoriae intellectualiter commendatis, nos tanti et tam laudabilis ac utilis operis ordinatione stuentes, divinae bonitatis clementia sublebat, corque nostrum firmavit, ut horum omnium intelligentiam caperemus. Ex quibus post stuporem et laeticiam cordis ac gaudi immensitatemp sumptibus: conscientes hoc vos velle ad hocque ferventi desiderio aspirare Spiritus Sancti flamine inspiratum, quod postpositis huiusmodi finibilibus et fallabilibus terrena vita deliciis, quae digne deberent dolores ac amaritudines appellari, deliberatas eximiae vita vestrae residuum in obsequium expendere Iesu Christi, creatoris humani generis et misericordia redemptoris, et ea agere per quae nomen eius, quod supra omne nomen describitur, laudetur a gentibus sequentibus vias suas, et quod exterminent populi illius virtutum sanctissimi nominis blasphemantes. Ad quae etiam tam nos specialiter quam alios Christianos, Christum coientes Dominum, doctrina misericordia in dictis vestris scripta commendabiliter invitatis, formamque traditis divinam servitum et acquisitionem coelestis glorie inducentem. Charissimam itaque fraternitatem vestram nolumus ignorare, quod, visis dictae doctrinae vestrae capitulis, et nobis antefato Magistro Arnaldo tam ea quam vestrum finem et laudabile propositum exponente, tanto fuimus in divinis obsequiis animosius excitati, quanto manifestius vidimus hoc a Deo non ab homine processisse, nosque et vos et alii ambulantes per hec profecto sumus promeritis aeterna gaudia feliciter recepti; siveque, frater, vestris requisitionibus, rogationibus et monitionibus animosa voluntate faventes, proposuimus esse in unione vobiscum et animo et viribus universis per executionem operis et negotii praedictorum, non solum etiam ut pars altera, sed ut pater et artifex ac promotor, prout nobis (sicut ferventes appetimus) praestiterit ipse Deus; itaque et nunc et in perpetuum ad gloriam Dei et promotionem Evangelicae veritatis, ad quam coelestis inspiratio signavit, nihil proprium, sed commune vobiscum habere intendimus, ut uni-

tas voluntatis et spiritus in ambobus fratribus representet in cunctis nostris successoribus vestigia Salvatoris, et id quod orando pro suis effudit ad patrem dicens, ut sint unum sicut et nos, semper in nobis lucet coram hominibus ad laudem ipsius. Namque, charissime frater, in quibusdam capitulis praemissi operis quasdam dealamationes seu additiones fecimus, prout vide-re poteritis, sicut nobis altissimum ministrait in Christo, firmam spem ac indubitabilem fiduciam obtinentes, quod quia tam nobile iam promovit principium, prosecutur id felicis et fine feliciori concludet. Scitote autem quod iam circa haec Rex regnantium copit mirabiliter operari. Etenim tempore quo vos Deus ad praemissa sua pietate vocavit ac coelitus inspiravit, nos a simili ad suum servitium, qui sub mundanis sollicitudinibus dormitabamus, ad exaltationem sue sanctae catholicae fidei et depressionem sectarum Mahometicae eodem tempore excitavit: adeo quod ad depressionem et eradicationem Sarazenorum foedite nationis, in ceterioris Hispaniae partibus existentes, una cum magnifico principe rege Castelle, communis consanguineo, votis suis et nostris unani miter concordatis, iam actu extendimus vires nostras. Super praemissa autem omnibus et singulis prescriptis M. Arnoldus viva voce ac scriptis suis de intentione ac nostro proposito, frater vester (*sic*), clarissi informabit. Vos preterea, charissime frater, vestrum huiusmodi propositum virtute constantiae proseguamini continuus actibus ac viriliter et perseveranter confirmetis, verbum evangelicum intuentes, quod Salvator mundi sic protulit: Nemo mittens manum ad aratum et respiciens retro aptus est regno Dei. Sane expeditis (agente illo, cuius negotium agitur) depressionis et eradicationis prescriptae foeditate gentis negotio, quorum extitum cum Dei gratia felicem expectamus et proximum: confidentes in illo qui cuncta bona opera promovet ac prosecutur, et finis prosperitate concidunt: tenemus firmiter, quod idem taliter ordinabit, quod nos et vos conveniemus in unum, receptis mutuae visionis gaudis, et ad effectum praescripti sancti operis effectuiter procedemus, sciri nos omnia (*sic*) novam in nostris cogitationibus invenisse. Quam credimus ad promotionem et prosperitatem domus vestrae et vestri huiusmodi laudabilis desiderii profuturam, et multum fructuosam, quod nulli viventi preterquam dicto Magistro Arnoldo expressimus: ob quam causam cendum in his partibus aliquandiu deliberavimus retinendum. Qui, ex quo praedictae viae negotium in certo tenebimus, in cuius tractatu personas quasdam in curia Romana vel circiter existentes, utiles et necessarias expectamus, vestram adibis praesentiam et omnia vestris sensibus clarius et perfectius intimabit. Denique de statu vestro, quem Dominus iugiter faciat prosperum, affectantes plurimum informari, vestram fraternalitate mentali affectione depositimus inde nos nunc et saepius infor-metis: nostrum autem vobis felicem esse ac prosperum, actrice divina misericordia, presentibus nunciamus. Datum Barchinonae, 3 idus Iunii anno 1309¹.

¹ Estas cartas se leen al fin de la *Interpretacion de los sueños* en la edición de Francowitz, pero no en el manuscrito del Archivo de la Corona de Aragón, donde se halla en su lugar la epístola catalana que trasladaremos luego (N. VI).

IV.—PROTESTA DE ARNALDO DE VILANOVA ANTE EL REY DE FRANCIA FELIPE EL HERMOSO, CONTRA EL OFICIAL Y LOS TEÓLOGOS PARISIENSES

«Qoram vobis serenissimo principum orbis terre, domino rege Franco-
rum, Ego magister A. dictus de nova villa, non ut Arnaldus sed ut nuncius
inclytis (*sic*) principis et illustris consanguinei vestri regis Aragonie, propono
atque notifico quod postquam a vobis licenciam redeundi ad eum recepissetem
in Betausei¹, et die sabbati mane post festum beati Thome dispositissim iter
meum arriperis versus episcopum Tholosanum cum littera vestri mandati ad
ipsum propter commisionem eidem in parte factam super negotiis per-
tinentibus ad meam legacionem, die precedenti in sero parisenstis officialis
prodicitioner me fecit vocari quia per clericum suum afferentem non man-
datum presidis ymo preces cum geno flexo quod irem ad ipsum quoniam
me indigebat; et cum ivissem ad reverenciam et ex honestate meque blandis
et sophistis verbis detinuissest usque ad involutum noctis. Postmodum me
reclamantis verbis detinuissest usque ad involutum noctis. Postmodum me
reclamantis quod nuncius ad vos eram et non fugitiivus, retinuit cum equi-
taturis meis, non obstantibus requisitione et testimonio reverendissimi patris
archiepiscopi Narbonensis factis eadem nocte per nuncium eius, ne sequen-
tie voluit me nullatenus relaxare, nisi prestite fidei füssoria caucione sub
gravi pena trium militum librarium, presentibus et pro me fide iubentibus
domino Amalrico, vicecomite Narbonensi, et domino C. de Nogareto et do-
mino Alphino de Narma et pluribus aliis, nullamque caussam mee capcionis
ataque detencionis pretendit nisi quia quatuor aut quinque magistri in theo-
logia, ut asserebat, denunciaverant ei quod ego in quadam libello de adven-
ta antichristi scirpsoram (*sic*) quedam contra fidem et quedam contra evan-
gelium, in cuius cause assignacione veritas probat ipsum fuisse mendacem
eventibus subsecutis et infallibili iudicio rationis: eventibus quidem, quia
postmodum omnes et singuli de collegio magistrorum, eo presente ac mul-
tis aliis, illud dixisse taliter negaverunt, non solum verbo sed etiam facto,
nam presentibus reverendo patre archiepiscopo Narbonensi et discreto viro
archidiachono Algie et nobilissi viri domino Almalrico, vicecomite Nar-
bonensi et domino C. de Nogareto et domino Symone de Marcay, militibus
vestris, et domino Alphino de Narma, clero vestro, et ipso officiali Par-
isiensi et pluribus aliis, totum collegium supradictum concorditer fecit legi
notulos quos in opere meo notaverat impugnandos coram episcopo Parisien-
si et per eundem episcopum fecit pronunciari dampnandos, non ut erroneos,
sed ut temerarie assertos, de quibus exstat publicum instrumentum. Cum
igitur magistri collegii supradicti palam assuerint cum sollempni processu
quod dicta et contenta in opere supradicto non sunt erronea, patet officia-
lem esse mendacem qui assertit clam denunciassese quod in eo contenta erant
contra fidem aut ewangelium, quia quicquid est contra fidem et ewangeli-
cam veritatem est omnino erroneum. Claret etiam iudicio rationis quod of-

¹ Bécoise, en la provincia de Brie.

ficialis fuerit mendax et fictus in asserione predicta, nam reales ac veri in theologia magistri sicut radii splendidi Iesu Christi ceteri fidelibus superlument sanctitate, iure et sublimitate scientie, quorum neutrum fuisse constat in illis quos officialis predictus fingit sibi denunciasse mendacia supradicta, nam qui ceteris eminent sanctitate vite, scandalum non ponunt nec suscitanti adversus filium matris sue, nec murmur latebroso mendacia seminant contra fratrem nec sedent in insidiis cum ditibus et occultis ut interficiant innocentem. Qui vero scientie fulgore superant alios non clam impugnat vel mordent aliqua dicta sed gladio rationis expresse conscribentes iudicium, silere cogunt imperite loquentem. In proposito vero nondum apparuit aliquis inchoans vel attemptans rationibus scriptis palam vel publice dictum opusculum impugnare. Patet igitur ex predictis quod illi denunciatores contra me quos fingit officialis non fuerunt in theologia magistri sed ypriote (*sic*) procul dubio, tristes de gratia quam mihi Dei beginnitis imperfitterit, successores phariseorum qui Christum impura livoris inuidia malicia prosequerantur ut nequissimi draconis membra pestifera. Unde cum evidens veritas ipsum officiale ostendit esse mendacem in suo dicto et convincat eundem me supradicto modo cepisse et incarcerasse ex odio vel cupiditate rerum mearum et non ex aliqua causa rationabili sive iusta, constat ipsum esse nimis culpabilem non solum quantum ad iniuriam mihi factam atque quantum ad maculum quam ingressi honori nostro, sed insuper quantum ad vituperium quod regi Aragonie intulit et quantum ad dispendium et dampnum quod dedit eidem impediendo legacionis ad eius negotia pertinentis prosecutionem acommodatis et festinam. Iterum vestre magestati notifico quod cancellarius parisiensis, cui ad preces suas quoddam quaternum meum concesseram ad exemplar, requisitus, requisitus (*sic*) ex parte mea per socium meum in die qua fui detentus per supradictum officialem ut redderet, reddere denegavit nec adhuc redditum, cum tamen ut nuncius ad vos missus requisiverim ex parte vestra quod mihi redderet atque plenam faceret restitutionem et emendam pro santi temporis violenta retencione, protestando quod cum sim nuncius et adhuc in actu legacionis existens non patetur fides vestre protectionis me depredari vel spoliari per aliquem regni vestri: de quibus vobis faciam fidem protinus publico instrumento. Iterum notifico regie magestati quod posse predictam capcionem sive detencionem, collegium magistrorum in theologia parisiensis impedivit execussionem mee legacionis citandome per officiale predictum ad sui presentiam et postmodum traheundo ad presenciam Parisiensis episcopi et cogendo terroribus atque minis me legere cedulam mendosam et abusivam per eos ordinatam et inique atque dolose confectam, me non vocato nec consensu mee deliberationis nullatenus requisito ad ordinacionem et scripcionem illius, ymo cum eam in manu mea cancellarius posuisse, repentina proceperunt clamare quod legarem, et lectis adhiberem consensem: cuius rei veritatem supradicti testes quia fuerunt expriment, saltem iuramento astricti. Nec possunt predicti magistri ostendere rationem qua iusti potuerint predictum processum contra me facere. Nam si dicant, ut tunc dixerunt, quod in opusculo meo de adventu Antichristi asservi aliquia temere, posito quod sic esset, tamen cum assercio temeraria non vergeret in blasphemiam Dei nec in prejudicium vel iniuriam proximi nec in ruinam fidei, non ad presenciam iudicis causarum tra-

hendus eram, sed pocius scolarum, cum ea que sunt pure scolastica, debeant pure scolastice pertractari. Unde cum propter actus pure scolasticos adeunt officiale et episcopum parisiensem ad quod iusticie titulus vel alicuius honestatis urgebat eos, videtur quod in mundo spiritu vexarentur et quod utres eorum vacui forent peculo caritatis et maxime cum asserant falsum. Nam id proprio dicitur asseri falsum quod absque nullo genere probacionis affirmatur pertinet, sed in predicto opusculo nihil asseritur, ut intentibus patet, nisi probabilitas iusta sanum intellectum sacrorum eloquiorum, nec quicquid falsum continet, ut ipsi vel quidam ipsorum dolose fixerunt in cedula sua, nec iuramentis distincti audent asserere quod aliquod falsum vel erroneum in ipso continetur. Patet igitur quod ignorans est atque irrisor vel dolosus qui temerarie dicit asseri que scribunt ibidem, quod ex hoc maxime declaratur quia nullus auderet contrarium eorum que scribuntur ibidem asserere nec posset probare, sed dicens oppositum iudicaret temerarius absolute. Sicut per vos theologos in iudicio clare fiet, nec obstat si dicant quod novitates in opusculo continentur, quoniam novitas ratione suffulta et utilis non est horrenda sed pocius amplectanda. Presertim cum ea que probantur vel asseruntur ibidem non sunt nova in sua radice, cum ex auctoribus sacri volumini extrahantur, et si dicant auctoritates ille noviter exponi secus quam exposuerint precedentes expositores, scire debent quod talis novitas non est inconveniens caritat et fidei non repugnat, ymo testibus sacris expositoribus a Spiritu Sancto, nec est inconveniens aliter nunc exponi quam exposuerint nostri patres, cum ipsa scriptura sacra, supra cuius eloqua predictum opusculum est fundatum, expresse testetur illud, dicendo per Danyelem: clausi sunt signati quia sermones pertransibunt plurimi et multiplex erit scientia nec omnes intelligent sed docti tantum. Cum igitur scriptura predixerit quod multi expositores transirent per eam multipliciter exponendo, tamen docti a Spiritu Sancto solum intelligent veritatem et nisi sit in dictione vel potestate hominis prohibere spiritum sanctum, quin spiritus ubi volunt, patet quod expresse contradicat spiritui sancto qui asserit esse inconveniens quod eloqua sacre scripture possint in veritate secus exponi quam exposuerint patres nostri, et de numero sunt illorum de quibus veritas ait: ve vobis legisperitis qui accepistis (*sic*) clavem scientie, quia nec in tratis, scilicet ad noticiam veritatis, nec permititis alios ingredi, nec est mirum si vinum novum veteres rumpunt utres et tandem fundatur, cum ipsa veritas hoc testetur, que simplicibus et ydiotis humilibus aperit sensum scripturarum et claudit tumidis et elatis doctoribus vel magistris. Que omnia vobis, serenissimo principum, proposui, ut clarius cognoscatis quam irrationabiliter et iniuste supradictum collegium impediverit execussionem legacionis mihi commissee, irrequisita et omnino postposita vestre excellencie magestate. Propter hec igitur omnia supradicta magestatem vestram cum presenti scripti testimonio ac protestacione require ex parte regis Aragonie, et ut nuncius eius, actu quod faciat emendari plenarie vituperium eidem illatum in iniusta mei detencione ac rerum mearum ablacione et reparari dispendi atque dampna data per supradictos eiusdem legacionis, protestans, ut nuncius, quod rex Aragonie supradicta vituperia ferret moles- tias quod si per guerram hostilem amitteret partem regni. Iterum protestando, ut supra, require ne vos atque vestrum consilium consensisse videa-

mini vituperii vel supradictis quod iam rei veritatem per sollempnes non tardetis arguere et condigne punire. Dico etiam ex parte regis Aragonie et protestor quod cum predicti dederim eidem regi occasionem non parvam commocionis adversus dominum nostrum, et gravia plus quam exprimi posset vel liceat fomenta pepercisse vel incendisse noscantur contra bonum tranquillitatis et pacis, nullis subditorum vestrorum nullo iure divino sed vel humano seu privilegio defensionis remedia poterunt opinere. Dico etiam et protestor, ut supra, quod si forte dycesanus, cui temerarii supradicti subsint inmediate, forti delirii atque carens sensu disrectionis vel statutis et hebes atque veritibilis ad impulsum cuiuslibet aure levis non vos excusaret defectus eius atque sterilitas mentis sue, cum liceat in universitate fidelium apud omnium gemma pontificum pape noster, qui sufragiis mendicantis alieni sensus non indiget, cum non solum eminencia dignitatis prebet uberem auctoritatem sed rationis.... et plenitudo scientiarum in ipso propriam mentem ornant, qui nobis indubitanter faciet justicie complemantum, maxime cum supradictae temeritatis fuerint attemptate in periculum boni communis et publici. Dico etiam quod est hic causus novus et nimis arduus et quod non est auditum a seculo quod in regno Francie, nedum in domo eius, nuncius regis fuerit per illos de regno et domo regni captus, detenus, incarcerated, spoliatus irrationabiliter et iniuste, paratus sive ad informacionem totius magistratus regni vel domus Francie facere copiam notificacionis, protestacionis ac acquisitionis presentis; et ne rex Aragonie possit inde inculpare de negligencia custodiendi honorem ipsius, cum sit princeps tante prudentie quod eligit mettere sapientem ad sapientem et stultos ad stultos et miseri inde ad vos, supplicando require quod deatis mihi tabellionem qui hec omnia supradicta in publicam formam redigat scripturam, qua possum ei facere fidem de diligencia mea vel saltem, quod faciat sigillo autentiquo, et insuper ex parte ipsius require quod personam meam et eorum qui mecum sunt et rex meas faciat a violencia custodiri, cum sim paratus iter statim arripere et finem imponere legacionis⁴.

V.—PROTESTA DE ARNALDO CONTRA LOS TEÓLOGOS DE PARÍS, ANTE LA SEDE APOSTÓLICA

«In nomine Domini amen. Anno a nativitate eiusdem millesimo trecentesimo, indictione XIII, in presencia mei notarii et testium infrascriptorum vir providus et discretus magister. A. dictus de nova Villa, habitator montis pessullani, ad sedem apostolicam protestatus fuit, provocavit et appellavit et alia infrascripta fecit ac appellacioni ab eo facte, prout continetur in alio instrumento publico scripto manu mei notarii infrascripti, adhesit et eam renovavit de presenti et copia predictorum fieri voluit et mandavit per manus tabellionis quibuscumque sub hac forma verborum.

»Licet sim vermis et non homo et obprobrium hominum, tamen conscientia

⁴ Bibl. Nac. de Paris, fondo latino 17,534, folis. 103 vto. y 104 vto.

cie et testimonium insitum habeo, nec possum excutere vel abicere murmur eius quo frequenter obiurgor, et ideo, testibus Deo et conscientia mea, notifico vobis reverendo collegio theologorum Parisiensis quod nuper, videlicet in die et hora qua me traxistis ad presenciam reverendi patris episcopi Parisiensis, timor et tremor venerunt super me et contexerunt me tenebre stupefactum terroris consideratis et comparatis preteris (*sic!*) ad ea que tunc presencialiter augebantur. Recolens nempe quod licet ego ad quamlibet vocacionem domini cancellarii venissent celeriter, latenter et reverenter, ut ipse vel in capella Sancti Dionysii de passu retulit inde presente, nichilominus vos, domini, nescio quo zelo ac quibus verbis, propter actus pure scolasticos adiuvisti officialem parisiensem, qui proditionaliter inde vocavit, dolose retinuit et in domo perniciosa mihi propter passibilitatem et calamitates corporis mei rusticalter et impie carcerauit, et iterum recolens quod cum in capella predicta in vestra gratia ad privatum colloquium receperitis, concesseram vobis quod articulos quos mihi fecistis legi scripseram non secundum intellectum quo sonabant extracti per vos ab opere meo sed secundum intellectum quo sonabant iacentis in serie scripture, et quia vos, domini, dicebatis esse temerarie scriptos, concessi vobis me ad reverenciam fore paratum ad temperandum iuxta vestrum iudicium vel retinuistis vel tempus ad deliberandum super modo congruo temporandi. Tandem vero die prefixa ad mihi notificandam formam temperamenti per vos escogitati et ordinati, apparuit mihi quod in ordinacione per vos dictata et scripta in quadam cedula mittebatur (*sic!*) expressa temperare et revocare, cum tamen sint actus specie differentes diversi obiecti correspondentes ut (temerarie) unus et erroneus alius, vidi etiam quod dictum episcopum supradictum ad promissi temperamenti publicationem adduceratus, cum tamen absque ipso paratus esset temerarie dicta modo rationabili temperare, considerabam quod, licet instanter peterem rationes in scriptis quibus impugnandi quolibet modo videbantur predicti articuli, ut meam conscientiam informarem et solidarem nec quicquam facerem, ea fluctuante vel murmurante, noluisse michi concedere, cum tamen vobis incumbat conscientias hominum solidare ac perseverare a lapsu vel ruina. Iterum, presentibus et coassistentibus mihi domino Almario, vicecomite Narbonensi, et domino C. de Nogaret, milite domini regis Francie, et domino Alphino de Narne, clero eiusdem regis, et magistro Gerardo de Nova villa, cantore de Tyarno, et magistro C. de Poilaco, canonic Vivariensi, et domino Symone de Marcy, milite domini regis, audiebam a reverendo patre domino archiepiscopo Narbonensis et a discreto viro archidiacono Algye, qui de vobis ad me vicissim intercurrebant et referentes hinc inde proposita et tractantes concordiam et differentes pro me quod immediate paratus eram iter arripere ad summum pontificem et iudicio eius stare, quod vos, domini, ordinaveritis me per episcopum supradictum retineri et incarcerated, si vostre voluissent condescendere voluntati, percipiebam insuper ab eisdem quod ille rigorum, qui vexillum garebat humilitatem, videlicet cordam angeli Dei et signaculi Dei salvatoris, scilicet beati Francisci; ad me submergendum ceteris acris seviebat, quod postmodum nichilominus experimento cogitavi cum etiam ipse signanti signanti (*sic!*) et quidam alli moventes capita irridendo dixissent oblivious et callumpnose: vos sedetis super speculam, vos estis propheta; oblivious quidem, quia recordari non

sunt quod spiritus ubi vult spirat et dominus non abicit parvulos sed sapientiam prestat eis; callumpnioso vero, quia in opusculo meo non continetur quod ego sedarem vel sedeam super speculum sed quod spectatores ecclesie Christi debent adversariis interrogantibus taliter respondere. Cum omnibus igitur supradictis cognoverim probabili conjectura quod parata michi erat retencio capcionis, coram vobis doctoribus et magistris collegii theologorum parisensium et cunctis presentibus, ego magister A. dictus de Villa nova, habitator montipessullani, cum presenti scripto protestor et protestando dico sive pronuncio quod quicquid nuper coram domino episcopo dixi legendum cedulam ordinacionis vestre quam dominus cancellarius posuit in manibus meis instant us legarem, omni dilacione postposita, non dixi nec prononciavi legendu vel alteri, nisi concussum timore perniciose dominus in quo timebam incarcерari propter predicta, et ideo, cum processus per vos factus et dominum episcopum supradictum sit ipso iure irritus et inanis ac nullus, cum carcerum fundamento nec ego (i)uraverim eundem servare, pro tanto ex nunc opus meum de adventu Antichristi committo examini et iudicio apostolice sedis et me ipsum protectioni eius, paratus cum auditorio Christi respondere ibidem rationibus quorūcumque volentium dictum opusculum impugnare, et quoscumque volentes invehi vel procedere palam vel publice contra ipsum, curiosumque gradus vel dignitatis aut status fuerint, provoco ex nunc ad presenciam et audienciam summi pontificis in quo fluenter scientiarum vigent et assigno eis terminum quartam ebdomadam post Pascha primo venturam. Preter hec autem humili supplicatione recquirro vos omnes magistros collegii supradicti quod in similibus negotiis, a modo modestia vestra sive maturitas nota sit omnibus hominibus, taliter ut id quod reequirit deliberationem unius anni et ut strepitu publice disputacionis cibretur et scrutinio studiose determinacionis limetur, nolitus unius mensis celeritate cum impetu suffocare, precipue ubi veritutis probabile scandalum proximum, dicentes inimicatione Christi parvulos allicere et fovere non prosequi, cum sit Deo et hominibus detestabilis, adversus hominem advenam nec origina nec habitatione nec scolarum frequentacione nec delicti perpetrazione parisensi non infamem et communem omnibus Dei servis atque nuncium solempnem pro negotiis arduis sereni principis ad serenissimum appetit vel motu rabido concitari, non requista et omnino postposita regalis excellencie magestate. Insuper autem require dominum cancellarium ex parte domini regis Francie, qui me, ut nuncium ad se missum, debet ad illum qui me misit remittere salvum et securum cum omnibus rebus meis, non spoliatum ac depredatum ab aliquo regni sui, quod restituatis mihi scripturam meam quam fidei vestre commisi et concessi liberaliter ad exemplar, ut facias mihi emendam plenam de violenta retencione quam contra voluntatem meam retinuisti a die qua per socium meum magistrum Ramundum de Pictavia petiti mihi restituisti. Similiter vero, ut nuncius, require vos totum collegium ut facias mihi plenam emendam pro eo quod me, non iniuriosum vobis nec blasphemum Dei nec inimicum fidei, absque ulla ratione traxisti ad presenciam domini episcopi et coegisti me legere cedulam per vos dictatam et ordinatam, et vos magistrum Gaufridum de Carnoto require ex parte Domini regis et apostolice sedis ut omnia supradicta et lecta et responsiones quas isti domini facient ad requestas premissas

in formam publicam redigatis, ut in iudicio clareat an sit magis temerarius qui dicitur temeraria scribere vel qui facit temeraritates, et innocens valent exclamare coram angelis Dei: *Confundantur superbi quia iniquitatem fecerunt in me. Ego autem exercebor in mandatis tuis. Convertantur mihi timentes me, domine, et qui noverunt testimonia tua.* Et qui nuper in tempore statuto a iure ad appellandum non potui habere presenciam domini episcopi, ideo ad cautelam de voluntate superioris ad se ap, in scriptis appellavi ab iniquo et in iusto iudicio processum domini episcopi et accessorum suorum in aula sua. Et illi appellacioni adhaereo et eam renovo de presenti et volo inde fieri copiam quibuscumque per manum tabellionis et etiam de protestatione presenti. Actum Parisius in domini episcopi Parisiensis predicti, III° ydus octobris, coram venerabilibus viris archidiacono Parisiensi, cancellario Parisiensis ecclesie et magistro P. de Allunnia, magistris theologie, audiendibus agenda aliis magistris in theologia facultate, dominis Randolpho de Roseto, penitenciario Parisiensi et officiali Parisiensi, canoniciis in ecclesia Parisiensi predicta pro parte dicti episcopi vocatis et presentibus et testibus infrascriptis, reverendo patre domino archiepiscopo Narbonensis, nobilissimo comite Atrebateni, nobili domino Almarico, vicecomite Narbonensi, venerabilibus viris magistris Nicholao de Cathan archidiacono in ecclesia Remensi, legum professori, magistro Thierico thesaurario comitis Atrebateni et pluribus aliis ad premissa vocatis et rogatis eidem anno, indictione, loco et die. Venerabilis vir cancellarius Parisiensis requisitus, ut supra dicitur, ut restitueret dicto magistro A. scripturam suam seu opusculum quod fidei sue commisserat et concederet liberaliter ad exemplar, ut dicebat, predictus cancellarius respondit quod ipsius tradiderat aliis magistris in causa predicta et quod de hoc loqueretur eidem. Actum presentibus qui supra proximo continentur. Et ego Gaufridus dictus Ligator Carnotensis, auctoritate sancte romane ecclesie publicus notarius, premissis interfui et ea scripsi et publicavi rogatus, meoque signo signavi prout decet competentes¹.

VI.—CARTA ESCRITA POR ARNALDO, Á NOMBRE DE D. FADRIQUE DE SICILIA, PARA D. JÁIME II DE ARAGON, CON UN PLAN DE REFORMA DE SU CASA Y REINO.

«Seynor: vos sois tengut de fer algunes coses propiament en quant sots rey et algunes propiament en quant sots rey crestia, et altres comunes a la dignitat real et al crestianisme. Per la dignitat real propiament devets aver diligencia de dues coses. La una es promoure la utilitat publica et en tot lo regne et en cascú dels membres, axi com pores, axi que la utilitat privada vostra devets sotsmetre a la communia en dues maneres. La una que de comunia satis pus diligent que de la privada. Laltra que si la privada conexies

¹ Bibl. Nat. de Paris, fondo latino 17.534, fol. 105-106. La extremada barbárie de este raro documento debe atribuirse en parte a la mala copia que en París existe, única de que tengo noticia.

que fos en re contraria a la comuna, que del del tot la lexets per aquella. Altremen no obrariets com rey just mas com tyran. La segona cosa que devets fer propiament per la dignitat real es fer egualment justicia a rics et a pobres et privats e estrayis et metre diligence que en neguna part del regne no sie nagada ni offegada, et per questa diligencia devets per diversos temps del an visitar los locs del regne e estezutar et encercar si re si fa contra justicia publica et temporal, la qual pertaya a vostra dignitat et a enformament vostre: sobre questa materia vos trames Deus un tractat qui comence: Voleme Deus, e quar en la segona part daquell tractat vos enforme sobrato, devets ordenar per zel de justicia que almenys aquella segona part ligatis ous façats legir dues vegades lo mes.

»En quant sots rey crestia, devets metre diligence per amor et per zel de Christ de promoure la veritat del crestianisme, ço es la veritat evangelical segons nostre estament dins vostra casa et defora. Dins vostra casa la devets promoure principalment en los pilars o en la substancia daquelle, go es en vos, et la Regina, els infants, per tal que vostra casa sie a tots los defora myrral et forma de ver crestianisme, per manifestar en ella la veritat de Christ a compliment de la paraula Sua quant dix: Sicur luceat lux vestra coram hominibus ut videant vestra bona opera et glorificant Deum: quar offici propri de crestia es axi manifestar en si la veritat de Christ que tota la trinitat divinal que es cap et font del crestianisme ne sie loada et honrada publicament, quar ago es glorificar Deus in terra. La diligencia de manifestar aquesta veritat en vostra casa mostrarets primerament en vos, et enformarets la Regina que la mostre en si, et aytant com en vostra poder seran puynarets que sie manifestada en los infants.

»En vos meteyx farets tres coses. La primera que per vera penitencia satisfarets a Deu de les offenses que feytes li avets e atressi al proxme segons la veritat evangelical. La segona cosa que devets fer per manifestar e promoure en vos la veritat del crestianisme, es fer obres seynalades en les quals sien remembrats et representats et glorificats los principis et la fi del crestianisme, quar en aquestes dues coses es fermada la veritat del crestianisme. Los principis son tres. Lo primer es la fontana don mana, ço es la trinitat eterna o divinal, pare et fill et sent esperit. Laltre es axi com fundament, ço es la humanitat del fill de Deus eterno per la qual es apellat Christ. Lo terç principi es lo collegi dels Apostols qui son axi com mur de crestianisme. La fi del crestianisme es quel crestia torn apres aquesta vida, primerament en esperit, puxes en cors et en anima, a la trinitat eterna quil crea la forma per lo benefici daquelle trinitat que li dona pervenir a ell: quar Deus qui es plena trinitat de personnes en una deitat, quant per gracia del crestianisme volc assi revocar la creatura humana, dona li lo seu propri segell, per tal que gardan et miran la figura de la sua Magestat ans volenteros et alegre et segur a ell, et dona li fe et esperanca et caritat, axi que caritat tenguies per regina o per mare, les altres dues per donzelles de caritat o per sors del crestia. Aquests principis et questa fi deu representar en tota sa vida lo ver crestia, en tal maniera quels principis ne sien glorificats en terra el proces que fara lo crestia per lo cours daquesta vida consegues que la dita fi: ago no's pot representar per obra de figura, quar per piatar en les parets desgleya o de qualche casa la trinitat et les tres virtuts dites et Jhesu Christ et la Verge els apos-

tols, o en cortines, o en taules, o en casuy'les o altres draps ab seda o ab aur, o en obres embotides, no es loada ni glorificada la trinitat nls altres principis quar aquelles coses mudes son et sens tot esperit, ni per aquelles conseguuria lo crestia la fi damun dita..... son.....¹ ls si no a representar et recordar la veritat daquelles coses. Mas lo crestia que vol que per sa obra sien aquelles coses no tan solament recordades e representades mas encara glorificades ab gran devocio, les deu recordar et representar per obra de veritat evangelical, ço es obra de pietat, de les quals obres seran principally jugitas los cristians al dia del juy, et aytals obres son celles per les quals amdues les trinitats damunt dites son recordades et representades et Jhesu Christ et la Verge els Apostols a gran laor et glorificament en terra, quar, segons que diu Sen Paul, tota la veritat del evangelical es de pietat o segons pietat. Per que, Seynor, a clara representacio et glorificacio de les coses damunt dites devets observar que XII. o XIII. pobres mengen davant vos quant vos mengiarets, o almenys los III. daquells els altres en altra part, et quant en la Setmana Sancta bee Jhesu Christ per sos amics lo calice de la passio en feu beure a tots los Apostols, quar aquell sanc qui en aquella Setmana los dona a beure significave la passio que per la sua amor soferrien et per la sua veritat: per ço en aquella setmana los daretys agyaamans, el digious de la cena los lavarets los peus et exugarets, et per recordar la humilitat de la passio de Christ los besarets et tres vegades lan a honor de tota la trinitat, ço es en les vytares de Nadal, quant Deus lo Pare dona son fill als homens, et en les vytares de Pascha quan lo fill gita dinfern los justs qui y eren encarcerats, et en les vytares de pentacosta quan lo sent esperit visita et ompli de gracies los primers cristians: en cascu daquests terminis visitarets los malantes del pus sollempne espital que sie en lo loc, et de vostra ma daret a cascu qualche almoyna. La terqa cosa que devets fer en vos meteys es que puis que serets cert que la Regina sera preyns, vos lunyets della e nous y acostets entro que age enfantat et sie complidament porgada, quar en aytal cas lacostament no es à servii de Deu, anç es al contrari en dues maneres: la una quae es a pollucio dels acostants: altral quae la criatura, per la qual era lacostament en offici o servii de Deu ne pren qualche corrompiment o en complexio o en composicio, et conjugat qui en aquell cas discipline son cors per esser continent a reverencia de Deu et conservament de les suas obres puge a grau de merit inestimabile.

»La Regina enformarets per lo damunt dit enteniment de tres coses. La primera que per plair a vos no face re que sie desplaent a Deus et direts li que Deus vos ha ajustats, per tal que la u am laltre et face plair la u alaltre en Deus, per que li fets saber que la amor della tant mes creixer en vostra cor, et aytant aurets maior plair dela com conixerets que mes sesforç o esforçara de fer lo plair de Deu, et per lo contrari aytant descreixerien la amor el plair o minvarian, eus lunyariets della, com conixerets que, afaytan o feen coses que Deus no a ordenat, volria plantejar a vos. La segona cosa de que la enformarets es que ella conform si metexa a la Regina del Cel en dues coses. Primerament en habit, ço es que tot sie sant et honest et que ninguna cosa que no sie necessaria a proteccio del cors o a salut noy pusque

¹ Los puntos suspensivos señalan interrupciones y lagunas en partes donde el original está mal conservado.

hom notar, així com es tirar coa quar la Mare de Deu anc no tyraça roba anz avie les vestidures talars ab un replec a les ores que li cobrien lo tallo et la punta del peu, així com la Regina sa mare les portie encara huy et portave..... lo.....

»Quant així com Deus ordena et volc que Jhesu Christ fos forma et regla de tots los elets mascles, així volc et ordena que la mare dell fos regla et forma de totes les eletes fembres, per la qual cosa dien acordadament tots los sents quel primer seynal del crestia que sie elet es que si es mascle conforma si meteys a Jhesu Christ, et si es fembra conforma si meteys a la Mare dell en portament et en obres, et sen P. din et amonesta tots los crestians que pus que saben cert que Deus los a appellats asi per lo cristianisme que ells sesforen de fer vida et obres per que sien cert que son elets, et ago mostre ell en aquella epistola, et la Soma es aquesta de conformarso a aquelles dues personnes. La segona cosa en que especialment se deu conformar a la Mare de Deu son obres de caritat et dumilitat, et així con la verge tan tot com a concebut lo fyll de Deu yisque de son alberch et de la vila on estave ana luy per visitar sa cosina et li servi prob de tres meses tro que es enfantat, Així deu la Regina fer. La cosina germana es pietat, quar dignitat real et pietat son fylles de dues sors. ço es de la Saviesa de Deu, de la qual nax la dignitat, et de la bondat de Deu de la qual nax pietat, et per complir aquesta visitacio a forma de la Mare de Deu fara així com fa la muyller de son avi en França en I. espital que..... orre ço es que almeyns..... vegades lan en les vytaves damunt dites faras portar tro a la esgleya que sera pus prob del pus sollempne espital, et allí ella ab dues donzelles o servicials sues vestirans desobre lur roba sengles camises romanes de bella tela, primera ella en persona de caritat et les altres en persona de fe et desperanca, quar en questa forma fo mostrat en visio a algunes personnes que la Mare de Deu entrava en un loc de miseria per consolar aquells qui y eren: et daquella esgleya iran a peu a vista de les gentz a l'espirtal et a la intrada les dues donzelles ab sengles tovaylls blancs per lo coll portaran de bell pa et be appareyllat e la Regina primera et les altres apres passaran per tots los malantes, et la Regina de sa ma dara a cascu un pa et dir los ha que sien membrante de la passio de nostre Seynor Jhesu Christ et si Deus li done gracia que mes y vuylle fer, fageo així com fa la dona damunt dita. La terça cosa de que la enformarets es que en sa casa no tingue ne sofira quic sien legit romances o libres de les vanitats mundanes, mas a digmenges et festes en ores convinents fara legir en audiencia de ses fylles et de sa compayna les escriptures on la veritat evangelical sera en romanç expressada purament et clara, quar ali trobara pus fins sermones que en altre loc.

»Los infants mascles devers de VI. ans al amunt fer nodrir en la escola de la vida evangelical ab los altres, per tal que no aprenguen en comengament altre a conixer et amar sino Jhesu Christ.

»L'altra compayna vostra que veura les damunt dites coses en qual que manera sesforçara de conformar se a vos, et si negu ni avie tan obstinat que del tot los contrari a les vies vostres, per ne rofóriats en la compaynia.

»Servades les coses damunt dites dins vostra Casa per promoucio de la veritat evangelical, obrarets de fora per aquell meteys zel en les maneres davall escrites.

»La primera es que restituiscats o façats restituir totes les esgleyes despuyllades de lur dret per quals que pressones sotmeses a vos sien despuyllades, encara que coneguessets quels ministres de la esgleya mal usassen dels bens.

»Item decaçarets o gitarets de tota vostra Seynoria devins e devines o sorcers o quals que supersticiose mayorment..... que daytals..... sitats contraries a la fe christiana segurament.

»Item en casou loc farets venir los catius serrains devant vos o vostre loc tinent, et ferlos et proposar la veritat del evangeli, et aquells qui volran convertir quils compreets et fassats bateyiat et enformar en la veritat: sil Seynor de qui sera lo vol retenir, que tan tot com sera bateyiat, li enjungats que sen captinque així com sen Paul mostre a Filomeno, et al novel crestia que axi servesegue a son Seynor com mostre sen Paul a Thimoteu. I si per averatura ni avie negu que lone temps agues desiyat desser crestia e que son Seynor li agues contrastat, devets renprenre lo Seynor et mostrali com est estat traydor a Jhesu Christ axi com Judas. E en quantes maneres a fassat lo cristianisme et donatoli a conixer que ell ni es ver crestia ni a lig humana, quar piyor es en cristianisme que sarryns en lur lig, quar aquells no tan solament coviden los catius crestians de ferse sarryns, mas encarals ne forcen et a cells quis fan sarryns fan mes de gracia et dajuda que als naturals sarryns.

»Item farets cert ordenament sobre la provisio espiritual et corporal dels neofits et que se publicat.

»Item appellarets los prelats o prelat ab sos savis et ab religioses et demanar los farets queus certificuen quant erron contra Christ et la sua veritat aquells qui diuen renegats a cells qui de paganisme venen a cristianisme, et trobat que es blasfemia de infidelitat o de la mayor eretgia, per ço car renegat es aquell qui lexe la veritat et passe a la error, et així cell qui renegats appelle los damunt dits, apartament diu que paganisme es veritat et cristianisme es error, et així contra aquesta blasfemia ordenarets ab los damunt dits pena tal et irrevocabil que tota persona sia curiosa et diligent desquivar la en si et en los seus, et que aprengea a apellar los axi com lapostol et Jhesu Christ los apelle, ço es frares o germans. Item farets manament als jueus que agen lur accord demfra un o de penre lo cristianisme, per ço quar vos los mostrarets clarament que son en error et volets lur salut et esquivar lo corrompiment dels crestians, o destar apart, quar no soferriets que entrels crestians habiten ni ab ells conversen per la constitucio dyabolica que an en lo Talmut contra los crestians, et farets los saber que si a aço no sacorden, finalment, així com lo rey Danglattera primer et puxes lo rey de França, los gitarets de tota vostra Seynoria¹.

»Item ordenarets que jueu tant com en sa error perseverara no gos en pena de cors et daver medicar negu crestia, et si crestia lo requer, sia punit en certa quantitat.

»Item ordenarets quels infisels sotmeses vostres sien regits per personnes quils tracen evangelicalment, ço es en tal manera que nols donen exemple de re contra levangeli, mas que al cristianisme los tiren tant com poran et si

¹ Ya se ve que Arnaldo no era partidario de la tolerancia religiosa, sino que abiertamente pedía la expulsión de los hebreos.

negu daquells qui no seran vostres sots mesos recorrie a vos, sie reebut et sos tengut benignament e liberal axi que en tractament o en conseyll o en consentiment o en ajuda no li do hom exemple de re contra levangel.

»Item ordenarets que en tots los locs famoses de vostra Seynoria aya una Casa on pusquen albergar et estar sis volen persones pobres de penitencia ells altres pobres que vagen á hospital.

»Item farets denunciar a tots cells qui tenen ostals comuns, et vos metex ells ajustats en vostra presencia diligentment amonestarets que sien diligents de lealment reebre et humanament tractar tots estrayens e ques guarden que negu plegeli crestia no age clam delis, si no pus greument los puniriets que homicides.

»Item farets qualche establiment de pietat evangelical salvant los ordenaments de Seylla Romana, per lo qual los grecs catius que vendran en vostra terra reebeen benefici de caritat els altres grecs ne sien edificats.

»Per totes les obres damunt expressades sera manifestat lo zel que principe crestia deu aver per promoure et mantenir la veritat del cristianisme, quar devets saber quez zel no es altre sino ardiment et constancia damor complida o fina, co es que no es tebea ni tan solament calda mas bultent axi com en Sen P. et la Magdalena et qytal amor a Jhesu Christ, res que sia a promocio de la sua veritat no lexe a fer per temor ni per amor de creatures ni per negu juy dauest seglie.

»Les obres que devets fer comunament per la dignitat real et per la veritat evangelical o de cristianisme son aquestes que oyrets.

»Primerament gitarets de vostra Casa tota superfluitat de viandes e de vestits et darness, la qual ni a utilitat publica ni a veritat evangelical no servex.

»Item gitarets de vostra Seynoria tot us de daus entre crestians, axi que sots certa pena esquivarets que negu nols y face, nils y aport niuns.

»Item gitarets usures et usurers crestians et mayormont cells qui ab iniques barates frauden lo poble menut.

»Item gitarets ne tota corsaria, axi que en pena del cors e del aver negu no gos armar sobre negunes gents, si nou faye per express manament et consentiment vostre.

»Item farets establiment publich dobservar la prohibicio eclesiastica, co es que de vostra Seynoria ni a vostre ni estrayen per si ni per altre no port vianada ni armes o altres coses vedades a Sarryns no sotmeses a vos, et daço dara cascu fermanca per lo doble: de la qual pena no sie relevat o relaxat per nenguna re.

»Item farets vos certificar de tots los locs on la Real Magestat a jus patrnat, co es dels locs donats per lo reys o lurs sotmeses ab favor del Reys, sien Monestirs o priorats o espitals o altres locs, et certificar vos et dels ordenaments quels dotadors feeren per obres pies, e vists los ordenaments escrits, si trobats que nols agen observans nils obseruen, denunciat o al prelat ordenari et fet jutgiar lo falliment per dret et rectificar lo negoci a promocio de la publica utilitat et de la veritat evangelical.

»Item estableirats un espital de cort per los pobres qui seguiran la cort per qualche necessitat, en la qual sien sostenguts sans et malautas, et quey age ministres qui lurs negocis meten a avant o promoguen ab justicia.

»Item procurarets diligentment quels vostres ministres e officials sien con-

formables o acordants al vostre enteniment, co es que lealment et diligent proseguesquen la vostra voluntat els vostres manaments, et sils podets trobar ques conformen a vos per zel, co es per amor de la publica utilitat e de la veritat evangelica, metedy aquells sobre tots les altres, axi quels altres sien sotmeses a questi, et si quan al zel vos eren contraris alguns, almeys fet que quant a la execucio nou sien per temor de justicia, quan tota hora que nenun dels fallira de certa sciencia en la execucio, lo farets jutgiar per dret et la pena que dret li jutgera.... et axin farets molts utils al offici, per que diu la Scriptura que Stultus serviet Sapienti, quar lo Savi Seynor ab sa saviea sab tre de foll, profitos Servii, et quar la Scriptura diu que un hom val mil et avegades X. milia, et pose exemple en cavalers, quar diu que David valle X. milia no per forca de cors ni per ardiment de cors, mas per seu natural e notable de cor et industria de regir los X. milia, en tal manera que per lo seu regiment profitaren en armes et sens lo seu regiment faylien es perdien: tot axi devets en los ministres et officials vostres elegir tota hora cells qui mes auran de virtuts morales, et si fer se pot de les evangeliques. E devets aver continuament prob de vos una persona de vostre zel qui especialment vos faca membrant tots los documents dits et remembrats de sus.

»Si totes les coses damunt expressades menats a execucio, tot lo mon coneixeria que vos avets la veritat de Chrits en vos e que avets ver zel de crestianisme et de la honor de Deu, e suscitarets tot lo mon a mayores disposicions de gracies et de conexeixa de la veritat.... que de Constanti en ga fos suscitada, co es III. bens en los crestians et V. en los sarryns. Lo primer be que suscitarets en los crestians sera que cells qui amen la veritat del cristianisme et era stan amagats axi com perles en arena e moxons en barga despinies e tortores en selva per la multitudo el poder dels adversaris, segons que dien les revelations divinalis, traurau lo cap defora et manifestar san et parlaran ardiment et obraran palesament et encendran et enflamaran los altres.

»Le segon be sera que cells qui auran falsat lo cristianisme et no son encara obstinatis auran vergoyna et confusio, quar sabran cert que un principe jove et seglar en totes circumstancies mante la veritat del cristianisme ab ciment de vida et dobles, et elles en re no la mantenen, et dauesta vergoyna o confusio naxera lo terç be, co es compuncio de cor, et dauesta naxera lo quart, co es correccio de vida.

»En los sarryns especialment, per co quar ells troben en escrit que ara es vengut lo temps en que deu fayllir lur secta, suscitarets V. coses.

»La primera que aquells.... en lur error et estan amagats et no volen passar.... crestians per la dissolucio et falsoamiento del cristianisme que veen en ells, pentran cor et ardiment et devocio de venir al cristianisme et tyrran ne daltres, quar conixeran que ara seran acollits com frares et no seran vilenguts et meyns preats et auran compagnia que nols desviara mas los menara per la via de veritat. La segona cosa sera que en los altres sarryns suscitarets tan tots admiracio, quar en lur temps no an vist ni dels altres temps oyt que ayt singularitat sie appareguda en principe o rey de crestians. Et questa admiracio suscitaras en ells la terça cosa, co es consideracio de la causa, quar per la admiracio seran forcats de pensar don mou questa singularitat, et trobaran en lur cor que no mou de neguna rael humana, quar

si per sciencia o per edat o per lynamage o per poder o per riqueses o per altres coses humanes aço esdevenia, en altres agra apparegut: et axi lur cor metex los forçara de trobar et de creure que aço es gracia especial de Deu.

»E aquesta determinacio suscitarà en ells la quarta cosa, ço es temor que Deus per vos en aquest temps vuylle fer en ells qual que gran novitat. E da questa temor naxera la quinta cosa, ço es sollicitud de saber vostre enteniment et de placentjar vos et trametreus messagets et presents per aver vostra benivolencie et familiaritat ab vos o per espiar et sostrar o per esperimentar la veritat de la fama que correra o volara, per la qual cosa sobrirà a vos la porta et de coidarlos a fraternitat et de quererlos que ogen la veritat del evangel, axi com el profesta los mana, et que trameten lurs savis o reeuen los vostres a parlar sobre quella materia, de les quals coses no agren cura en altre temps, e oltra aquests bens veurran un altre que sera compliment de tot aço, quar totes les revelacions divines denuncien que sopte que aytal principe sera entre crestians apparegut, aquell an matex sie natural o emergent, quar aço no determinen. Suscitarà Deus en terra un papa spiritual que vol dir pur.... lo qui ab aytal Rey porgara tot crestianisme et tornalar universalment a la veritat primera, ço es de Jhesu Christ et dels Apostols.

»Et ja sie aço que tot principe de crestians men fos bo et de qual que fos seria aytant alegr com si ere mon fyll: pero natural amor me destryen a desiar et perçagar que vos o vostre frare fosssets aquell, mas yo veyg clarament que Deus appelle vos especialment a aquest ministeri et si en vos no roman a vos vol donar aquest honor, quar yo veyg que en poquea us dona desig e pensament daço, ara us ha donat dues coses, ço es enteniment dobediencia quar vos a donat a conixer e a creure, segons que vos mavets dit dues coses la una que vous pusc enformar de la veritat evangelical complidament¹. L'altra que Deus ma trames a vos per aço especialment. La segona cosa que ara us ha donada la qual me certifique daquestes damunt dites es quar ara us a presentat per mi la pus alta et la pus plena et la pus clara enformatio que anc trames a nenguna persona que apellas a son serviu, quar ni en ystories ordenaries ni extraordinaries no sen.... maravyllosa.

»Quar ell vos a expresades les vies que te obran en ses creatures e us a expressat les vies que vol que tinguen cells qui ell appelle assi et les vies per les quals poran conixer e esquivar los engangs del enemic et us a expresasades les coses particularment que deues fer per susoitar amor et conexeñça de ver crestianisme per tot lo mon. Perque us requir de part de nostre Seynor Jhesu Christ, del qual per sa pietat e benignitat pura e aut aquestes coses, que tan tots comenget, et d'uy mes sie lo zel en vos en tal manera que dupte ni temor ni amor temporal ni adurniment nous desvien ni retarden, per gou dic quar ades veurran los presents a vostres oficials et de jueus et de crestians per vos a encantar et ab lo zel conixerets o tot et portgar o ets.»

¹ Aquí Arnaldo se olvida de que el rey de Sicilia es quien escribe la carta: habla en nombre propio, y describe la bilaza.

VII.—RAZONAMIENTO HECHO POR ARNALDO DE VILANOVA EN AVIÑON ANTE EL PAPA Y CARDENALES

«De isto quaterno ad mandatum Domini Regis fuit missum translatum domino Regi Frederico et fuit probatum.—Tertius quaternus.—Originale.—Rahonament set per mestre Arnau de Vilanova en Avinyo devant lo Papa e Cardenals de les visions del Reys Jaume Darago et Frederich Rey de Sicilia son frare:

»Quant fuy en Aviñon en casa del Papa, ell e ells Cardenals sovem me demandaren que avia feyt estan en Sicilia e atan al Rey Daragon, e yo tota hora responia que avia vist e maneyat les maravylellas que Deus comença a fer en aquest temps en los crestians, les quals son de tan gran novitat e de tan gran alegria a tots los amics de Deu que necessari es a la Esgleya de Roma no tan solament que les oya mas que ab gran diligencia seu vuyla certificar. E car toquen e pertayen generalment a tots crestians, no ho poria recitar en breus paraules, mas donats me I. dia audiencia e largament vous ho dire. De la cual resposta foren empreatys, e cant mes anave, mes ho desivayen oyrs. Mas car lo negocí del Emperador e del Rey Robert los tenie ocupats, dixeren que tro que aquel los termenat nom porien donar audiencia, mas que puxyes lam darien, e axi ho feeren. E ell dia quem oyren, yols dix ligem en escrit en lengua latina les paraules ques segueixen o semblants en Sentencia: Co es a saber que nostre Senyor Jhesu Christ, qui en aquest temps marvia feyt Anafil seu, ara novelamen marvia feyt correu del Rey Darago e de son frare lo Rey Frederich, e tot co quem avia feyt ja denunciar en la Esgleya de Roma o en altres locs de la Christiandat, ara especialment marvia feyt denunciar a aquests II. frares et a lurs gens, per co car segons que manifesta per certis seyals vol are en lo derrem temps del segle promoure la veritat del christianisme señaladament per aquests II. frares e per lurs domestics, segons que ja oyrets. Mas car tot co que yo vayg denunciar vuyl que sapia la sancta Mare Esgleya, per co vos recitate primerament tot co que yols dix axi con Anafil del Salvador, e puxes apres vous dire co que denunciari axi con correu e troter dels damunt dis. Quant á la primera cosa devets saber que yols dix que generalment vayg denunciar III. coses per totes parts de crestians. La primera es que en aquest centenar que ara corre, del qual son ja passats quay IX. anys, fenira lo mon en aquell an e en aquell dia que Deus sab, e que lo major anti Christ qui esser deu, aura complit son cors denfra los primers XL. anys daquell centenar. E ago son appareyllat de manifestar per les revelacions divinals escriptes en la Viblia et en altres escriptures celestials, les quals los Sents Pares Apostolis meteren e estojaren en lo thesaur de la Selya Apostolica, e dic que daquesta denunciacio seran certificats tots los feills per lo primer Papa que vendra apres aquest qui ara es. La segona cosa que vayg denunciar es que en tot aquests mon no ha poble de neguna lig o secta tan falsaria de feyt en la sua lig con es lo poble dels crestians quant al general o

a la major part, car los demes dels crestians de feyt o dobra son mafumendans e no crestians. E pot ho hom conixer en ago car la veritat del christianisme, quan a la vida e al regimen del hom en aquest segle, no esta en al re sino en go que Jhesu Christ per exemple et per doctrina mostra a fer principalment. E son II coses en general. La primera desiyar e amar et querre e procurar diligentement tot go que pertaya a la benenança eterna o celestial. La altra per amor daquela meyns prear tot go que pertayn a la benenança temporal en aquesta vida, go es a dir riqueses et honors daquest segle e delits corporals. E car Christ del qual Christians son nomenats mostra aquestes dues coses de feyt e de paraula, cert es que qui vol en veritat de Christianisme regnar o viure deu seguir Christ en aquestes II coses. Donques com los Christians facen communament lo contrari, go es a saber que major diligencia meten en desiyar et amar e querre e percaçar honors daquest segle e riqueses et delits corporals, axi com Mafumet mostra deseyt e de paraula, clarament mostra ráhò a cels qui an enteniment quels Christians quant a la multituit general de feyt o dobra son Mafumendans e no Christians, car per estudi e per obra seguexen Mafumet e no Christ. E dic que tots aquests aytals no an retengut del Christianisme sino III coses mes per usanza comuna que per devocio, en les quals no ha pena ne affan ne vergoya. La primera es pendre habitusme en poquea. L'altra es confessar de paraula que son Christians. La terga es oyrr misses, les quals oyren usurars, baratadors e altres fornicadors, *goliarts*¹, omicidies, traydors e totes maneres de falsaris. E dich que nostre Seynor Jhesu Christ go que mostra de feyt e de paraula lexa per escrit a tots cels qui seguir lo volrien, per tal que per ignoranciad no poguessen errar en aquest segle. Los quals escrits descubiertament mostren aquells dues coses damunt dites en molts llocs, mas a tot Christia deu bastar go quien den tres escrivirans seus. La un es Sent Paul, que diu que Deus per go apparech en la humanitat de la persona de Jhesu Christ que mostrara fer IIII coses. La primera es abnegar o arrirr tota impietat, vol dir tot go que contrari es als manaments de Deu. L'altra es abnegar o arrirr tots designs daquest segle, go es honors e riqueses e delits corporals. La terga es viure tempradament quant es en si e justament ab los altres e piadosament, go es ab devocio damor et de temor ab Deus. La quarta es que en tota la vida present nos alegram eus conortex en la esperança de la gloria celestial. L'altra es crita de Jhesu Christ es Sent Jaume, qui diu a tots los Christians que aquel qui volra amar aquest segle sera enemic de Deus. L'altra es Sent Johan evangelista, qui diu que aquel qui ama aquest mon o les coses que son en ell, no ha en si la amor de Deus. Diez donques que con la scriptura evangelical contenga en si veritat eterna, la qual nos pot mudar ne fallir, cert es que tots aquells qui amen les honors et les riqueses ells delits daquest segle, tant com perseveren en aquella amor, son en via de dapanacio, car son enemics de Deus, per go car de feyt o dobra seguexen Mafumet et lexen Jhesu Christ. E a declarar ago pus espressament dix, als damunt dits que una de les revelacions divinals que son en lo thesaur Apostolical diu espressament que daquell temps a enga quells Christians girar en lo cor a la amor daquest segle

¹ Arnaldo es uno de los poquissimos escritores españoles en que se encuentra la palabra *goliardo*.

percaçan honors et riqueses et delits: de M. pressones dacabada edat no seu es I.^a salvada, en lo qual temps Deus no ha feyt messes de multitud danimes, si no en aquelles personnes que apres lo batbisme morir en poquea. Apres aquestes paraules yo dix al Rey damunt dit que la terga cosa que vayg denuncian axi com Anafil de nostre Seynor Jhesu Christ es que la principal cosa del damunt dit desviament general dels Christians, son dues maneres de Christians, go es a saber, caps de compaya son prelats eclesiasticas e princeps seglars. Crides de la veritat catholica son tots cels qui porten habit de religio, car per la significansa del habit donen a entendre dues coses en les quals se compleix la veritat del Christianisme, go es a saber meynsprue daquest segle e devota memoria de la passio de nostre Seynor Jhesu Christ. Dic donques que aquestes II.^a maneres de Christians, *no dic tots* mas la major part dels, fan desviar tota latron multitud e luyar de la veritat damunt dita e seguir los feyts e la doctrina de Mafumer, car ells palesament procuren a si et a lurs acostats et amen i abracen honors temporals e riqueses e delits per que falsen lo Christianisme. Car ver Christia no es sino aquell qui verdaderament segueyx Christ, e aquell qui axil seguey deu si et tots los seus axi enformar que mentre viura meynsprue les damunt dites coses, e que tan solament sien curoses de percaçar e aver go que es necessari o profitabile a la salut eterna, axi que si no han riqueses ni honors no deuen esser curoses que les convertesquen en lur delit o en lur plae temporal, mas tan solament en honor et en laor de nostre Seynor et en consolacio de tots los seus amics. Dix encara quells prelats ells princeps els reglars o crides que amen aqueles III coses caen per aquela amor en molts inconvenients o desordenaments, los quals fan presudici a la veritat evangelical o del Christianisme. E per go com los prelats son primers en lo regimen del Christianisme, primerament parlare dels. E dic segons que les revelacions divines mostren que per go car ells amens et percaçen a si et als seus honors et riqueses et delits temporals, caen en V desordenaments. Tres quant als princeps e dos quant a la comunitat. Los princeps son desordenants per calar et per lausenyar et per meynsprue. E per tal que entenats devets saber que IIII maneres son de princeps seglars, go es II avols et II bons. Los II avols, segons les scripturas, son estatal lo qual nos appellen baveca. E laltre es fer o salvage. Princep baveca es aquell qui per si meteyx no sab conixer o jutjar que profita o non a la publica utilitat, ans en tot go que fa segueyx altzuys siules, axi que si los conseyllers son ignorant o pervers e li dien que mudar moneda e minvar soven la lig de la primera es profit del Regne o vedar que alcun no traga aur ne argent, o fer noves questes et soven, o estableir novells tributs, o les jurisdiccions dels veihins ocupar, o prelats aontar, ols pobres seglars gitar de la terra o semblants coses, tot ho creu cu met a execucio. Princep fer es lo contrari, lo qual no fa res per conseyll ni per rao mas per propria voluntat, e axi com fer bestia gasta et malmena son poble ol corrog per legea de mal exempli: Aquests II princeps deu lo prelat qui es ver Apostol de Jhesu Christ reprehendre e blasmar et amonestar quies esmene. E si lo prelat ame per si et per los seus les coses damunt dites calara, que de tot ago no fura re, et lausenyarlos a, axi que ab sofismes los loara, go es adir que con ell rege que nols pot loar de lurs obres, loar los a parlan de la proea dels antegesors, e fals de la lengua boji, e umplies les oreyllies de vent,

tot axi com fa juglar moxart qui can vol enbaveguir avol fiyll de quelque consentent seu, fa semblant quell vuylia laor e cride a fiyll de bon pare, e aytant com mes dona a entendre quell pare fo bo et quell fiyll nol ressemble, aytant mes lo desontra el blasma tacitament. Los dos princeps bons son huma et angelich. Huma es aquell que tot son estudi met en promoure la publica utilitat, no tan solament en les mes gents, mas encara en totes aquelles qui en pau e en concordia humana volen viure, et en tota sa conversacio mostra humanitat o suavea. Angelich es aquell qui seyaladament sestude en sa presona et en ses obres promoure la honor et la laor de son creador. Aquests II princeps deu lo prelat qui es ver Apostol de Jhesu Christ pregat et enagar que perseveren, et donarlos favor et ajuda per complir les bones obres a que entenen. E si es daquells qui amen les honors et les riqueses ells delits temporals per si et per los sues, meyns preals, et te per no res go que fan, e les bones obres que faran interpretara a mal enteniment, e nols sera favorable sino minvament et sophistica et palladia et mes a laor o a fama de si mateyx que a servir de Deu. Quant a la comunitat axi de clergues com de lecs, caen aytais prelats en II desordenaments: la I es ferocitat en seyoria, vol dir que con ells vejen que ni clergues ni lecs nols seran obedients per devocio, car nols en donen exemple, esforsense de Seyorejar con Ieo, o es de fer obeyr los ab brams et ab menages et ab vigor de lur autoritat et de lur poder, et falsen et trespassen lescriptura evangelical, la qual los diu que deuen regir lo poble no axi com Senyorejants mas axi con exemplari o forma de sancta vida. L'altr desordenament es no cura de go que propriament pertayn a lur offici, o es vetlar de nit et de dia sobre la guarda de lur osservyles, vol dir que tota la mayor cura que deuen aver es que les animes quels son comandades facen anar per via de salvacio ab visitacions et correccions et monicions et sermones et conseylls et statuts et piadoses obres, de les quals coses los damunt dits no an cura, ans cuyden assats per si fan ordens o confermen o sagren la crisma o distribuixen benifeyts ecclesiasticos o si creyen les rendes ells percazes temporals. E que tinguen l'official de lur corda. Los princeps que veen que aytal exemple los donen los prelats et calen que nols blasmen ve que facen pus desenfrendament, desempararen la veritat del Christianisme, en la qual deuen regir lur poble, e caen en IIII inconvenients o desordenaments contraris a aquella veritat. Los II daquells son amagats dins en lo cor. Lo primer es pensaments duptos en go que pertayn a la substancia o al fundament de la fe Christiana, axi com es la resurreccio o juuhi general o totes les altres coses que la escriptura evangelical aferme, car pus quels prelats et les crides no serven en vida, o que aquella escriptura demonstra, manifesta occasio donen als princeps et als altres de pensar duptan en si go que aquella escriptura conte es veritat o si es obra de Deus o domens maestrejats, e so cert que a mi donaren questa occasio moltes vegades e a vos meteyx en los ans de menor experientia e semblantment a vostre frare et a tots altres princeps. Lo segon inconvenient amagat es falsa oppinio, car ells cuyden esser en lur offici o ministeri Seyors, et nou son, car ja sia go que tots lur sotsmeses, per la veritat del Christianisme amantenir, los dejen regonexer per Seyors et a figura de nos tre Seynor Jhesu Christ e a reverencia del los dejen esser feels et obeyr com a Seynors, empero cascun princep ensi, si vol anar en la veritat del Chris-

tianisme, nos deu tenir per Seynor mas per batle de Seynor, car la veritat del Christianisme, go es lavangeli, li mostra que de son principat a arrete come o raó a nostre Seynor Jhesu Christ. E cel qui du son ministerio o de son offici deu a altre retre compte per cert no es Seyor. Los altres dos inconvenients en que caen son desffora en obra. Lo primer es error de libertat paganica, vol dir que axi com pagans o homens que no an lig no serven en go que fan la regla de la lig de Deu, mas lo plae de lur voluntat, axi qui si volen fer gracies e punir alcuns o fer questies o aemprius o altres coses veyares los es que francament o pusquen fer, e soven fan go que nols es legut de fer, axi que algunes vegades absolvran o daran a caplevar aquells qui acordadament suran feyt I excess contra la publica justicia, et no per neguna occasio quells naya forgats, car a aytal colpable principe catholich no pot perdonar la pena que dret li juria ni mudar en altra sino en tal manera quell enteniment de Deu sia saul et la sua voluntat sia complida. E per exemple contar vos he go que no a gayre esdevench en I^a ciutat, en la qual I dels rics et poderos, per malvolencia volch ocire I. Cirurgia, e pensan manera per que no los sabut, una nit a prim sou ab sa compaya anasen al auberch daquell sens lum, e a I daquells feu lo cridar et pregar humilment que anas a I naffrat qui era en peryll de mort. E lo compayo daquell Cirurgia fo massa simple, et obrí la porta, et sobre los altres entraren et lexaren se correr a ellis et trancaren los tots ab lur espases, creuen que no poguessen escapar, et car aquells cridaven et lo veynat se levave, tantost quells agren trancats fugiren et alcuns daquells parlaren et foren coneguts a la seu. E volch Deus que aquells naffrats a mort escaparen, et ben tard con foren guaritis feeren clam al Rey, e feu fer inquisicio, e troba que aquell rich home era lo principal del malefici et feulo pendre et confessa la veritat axi com los altres la avien confessada. E tantost vengren los altres richs homens de la ciutat et del regne et demanaren a caplevar ab grans fermances et grans obligacions, car era de grans homens. El Rey dix los que auria son conseyll et puxes ell los respondria, et aquets agren gran goix, per go car sabien que tot lo conseyl del Rey era ple de lurz parroquiains, e fo a ventura que en la terra avie I hom estranger, e car lo Rey oy son conseyll, volch oyre que diria aquell, et secretament parla ell et contal: tot lo cas axi com damunt aveys oy, et aquell li respond: vos dehorts que sots certificat del malefici per altres et per ell meteys, et aveys trobat que acordadament, no per neguna occasio quell des trenques, a rompuda et nafrada la pau et la justicia publica: domques si vos procer volets en apo com principe catolich, aytam poc lo podets donar a caplevar de dret com yo, e si ho fets de feyt, farets o no axi com ministerie de Deus mas axi com Vicari et locutinen de Lucifer, lo qual vol et ordena et percaza quells malfeytors vajen francament a vista de tuyts, per tal que a tots cels qui volran mal fer do ardiment de fer. Mas responet los axi. Vosaltres no volets que nos cajam en ira de Deus, car encara quen volguesen no gosaran dir hoc e per lur benestar, et car sobre los poriets rehtar de tracio, car negun vassall no es pus traydor a son Seynor que cel qui volria quel Seynor caygues en ira de Deus, sol que ell agues son enteniment. E direts los: ab nostre conseyll avem trobat que pus que certificats som de la culpa nous podem fer neguna gracia sens offensa de Deus entro que sia jutyat, mas farem lo jutyar et puyz fer vos en tota gracia que fer puscan sens offensa de

Deus. E appellats los jutges de la terra, e per çò car en aquest temps no troba hom persona qui tinga o reeba offici de Cort per amor de virtut, go es per promoure la veritat de Deu e conservar la publica utilitat mas tan solament per paxer la fama rabiosa que aic donor et de riqueses directes los axi.—Per tal que nos no puscans errar en lofici que Deus nos a comanat, volem de tot en tot esser cert de la pena que mereix per dret aytal rich hom per lo malefici que avets oyt et entendrets per la inquisicio, per que volem que diligentment hi estudiets et que accordadament ensamps nos donets per escrit la sentencia, car nos som denteniment que la facam examinar fora de nostre regne per los pus savis que trobarem.—E can ago agren oyt los jutges accordaren se, et finalment aportaren escrit al lurs allegacions la sentencia que perdes lo cap. E can aquells qu'il demanaven a caplevar oyten ago mudar en la supplicacio et pregaren lo Rey que li mudar la pena corporal en pecuniaria et qu'en prengues una gran suma daver. E lo Rey respos que auria son conseyl, et si trobava qu'en pogues fer sens offensa de Deus, qu'en faria volenter. E lavoress anaren los corredors els presents e les promesses als conseyllers e del corredors avia III qui eren dorde e qui eren confessors de grans personess. El Rey can ac ynt son conseyl, parla ab lestranger et aquell dixli.—Creets vos que aquests jutges aien donat sentencia segons veritat de dret et segona dretura de justicia.—Respos lo Rey que hoc.—Lavoress dis latlre.—No sabets vos que Deus es dret et veritat et justicia sens començament et sens fi.—Dix lo Rey que hoc.—Doncs dix latlre.—Certs es que no home per si tan solament mas Deus lo dampnas a mort, et ell es aquell que a donada aquesta sentencia, et ago meteix vos declaren los jutges en llurs allegacions. Donques si vos mudats aquesta pena que li es jugada per dret en pecuniaria, vos farets IIII abominaçions o legeses. La primera que la sentencia de Deus mudarets et cambiarets sentencia o per juhi domens. La segona que Deus gitarets tras vos per fer plair a homens. La terça que Deus vendretrs per diners. La quarta quell veri de la pau e de la utilitat publica nudriret a vista de tuy en la terra, car si aquell qui per lecces publich mereix mort pot escapar a la mort per diners, tots aquells qui auran copia pendran ardiment de complir lur voluntat, can volrien fer semblant ecces et per totes aquestes maneres offendreys Deus cruelment et dampnareys vos metex eternalment. E si temor o amor domens vos enclinaren a ago, seria per cert o sobiranora oradura o sobiranora ignorancia o indiscrecio, car si per poder o per altra virtut los homens son temuts, molt mes sens comparacio deu esser temut Deus en qui es tot poder et tota virtut. E si per bontat devem esser amats, sens comparacio deu esser amat cel qui es bontat sens fi et de qui son tots los bens de que usam. Mas en aquesta cosa no an loch temor domens ne amor, e de la temor podets o conexer per ago car I. privilegi a justicia, lo qual ja mes no falex, car qui puramente fa res per quel o per amor de la no pot esser sobrat per neguns adversaris, ans ve als deus de tots, e si avegades bastexen et succiten adversitats grans et terribles, no o soffer Deus sino per tal que a major crebant et a mayor confusio los aport e que mayor sie lo honor del ministre de justicia. E aquesta regla fo mostrada en la Sancta Escritura a vostre Pare, e provala soven no tan solament en los seus sotsmeses mas encara en los majors del Mon, e les paraules que son conseyl li dehyan aquestes: vejats en vostre cor daytal o daytal negoci sil volets em-

parar per pur çel de justicia, e si ago hi trobats moy guardets res neuuseu conseylls ab negu: ney retinrats neguna deliberacio, car cert es que tots los esdeveniments vendran a be et a gloria vostra. E la virtut del ayman no es tan certa al marinier com ago es a celis qui an sentiment de Deus. Mas si trobats en vostre cor que per qual que affection mundana vuyllats ago emparar, axi com es preu o fama o amor dinfrants o enteniment de venjança o semblant coses, fet o ab gran deliberacio et lonch et madur conseyl, car no es cert en aytals cas si Deus ne voldra esser de la vostra part, et ell metex dix moltes vegades que no sabia negun experiment pus verdader daquest. De la amor que no aja loch aqil podets o conexer per ago, car celis qui questa supplicacio vos fau no son dignes desser amatz, e per tal quen entenants devets saber quels rics homens els barons de la terra deuen esser mes amats per lo Rey, si ells son aytals com los pertayn segons lo gran en que Deus los a posats, car axi com Deus los a mes honrats: que als altres sotsmeses del Rey, axi per honor de Deus deuen fer obres de mayor noblesa quels altres, go es que pus leals sien a cascu dels Seynors, vol dir eterno et temporal quels altres, pus vertadars en paraula, pus dreturers en tots negocis, pus geloses de guardar justicia et conservar la publica utilitat quels altres, tots temps pus frans et pus lars en go ques fa a honor de Deus et profit comu. E pus tenents e pus estrets quels altres, en go que no serveus sino a vanitat tots temps de mayor honestat en vida e en conversacio ab los seus et ab los estrayans. Mas los barons ols rics homens daquest temps quant a la communitat no an re daço, ans, segons que dien les revelacions divinalis dessus nomendes, an gitada humanitat de si et son transformats en demonis et besties. E per go Deus qui no pot errar ni mentir en I^a daqueles revelacions los jutya per los pus vils que altres, et diu que viven et morem en mençonega, et comparals a arayes, car segons que la araya no sestudia sino en pendre mosques, les quals que podriment sengueuren, tot axi nos estudien sino en sucar lo podriment de la vanitat daquest segle et ab mayor podriment et ab mayor pudor feneixen lurs dies quels altres. E tot ago declara la revelacio en moltes maneres, primerament per lo desig que an, car co diu que aytals rics homens tots temps design mal publich, axi com guerra o trebayl et affers del Rey et affliccio del poble, car tots temps volrien quell Rey agues guerra ab sos veinhs, per tal que continuament los agues obs els fos obligat a donar et a agraderyar: atressi ab gran alegría sofferian quell Rey tro a la mort succas e escorxas tots sos ciutadans et altres, sol que a ells ho do nas et tot ago es forta dumanitat et es diablia et bestialitat. Apres o declara per les obres. E primerament per obra deretgia, car si avien guerra ab lur Rey o ab altres, ayan alegrament cativarien lo poble ignocent axi com fembres et infants com los altres. E axi com si eren cabres los vendrien a no feels axi com sarrahins et jueus, en la qual cosa no tan solament renuncien a Christiandat mas a humanitat, e es cert quell cavayl que cavalguen a mes sentiment de Deus que ells, car lo caval neguna vegada ne desempara la regla de la natura que Deus li ha dada axi com fan aquests. E a manifestacio daquesta legea contra natura dien les revelacions que Deus ans dels temps dantichrist sots I Papa evangelical suscitará per tot Christianisme los principes ab orada sobre eretges contra aytals barons per porgar la Christiandat, car neguns eretges no son pus contraris a la veritat catholica ne pus enemics